

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

VOIKUKKIA ohjaajien kokemuksia vertaisryhmästä ja sen vaikuttavuudesta

ANNIKA LOVÉN

VOIKUKKIA ohjaajien kokemuksia vertaisryhmästä ja sen vaikuttavuudesta

SOSIAALIALAN TUTKINTO-OHJELMA (AMK) 2023

Tekijä(t) Annika Lovén	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä 2023
	Sivumäärä 32	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi VOIKUKKIA ohjaajien kokemuksia vertaisryhmästä ja sen vaikuttavuudesta		
Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveysalan		
<p> Tiivistelmä </p> <p> Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää VOIKUKKIA-vertaistukiryhmien ohjaajien kokemuksia vertaisryhmästä. Tavoitteena oli selvittää, minkälaisia vaikutuksia ohjaajat kokivat ryhmään osallistumisella olleen vanhempien huostaanottokriisistä selviämiseen sekä ohjaajien omia kokemuksia ryhmänohjaamisesta sekä sen vaikutuksesta omaan ammatillisuuteen. </p> <p> Suomen Kasper koulutti Satakunnan alueella v.2011–2012 noin 20 sosiaali- ja terveysalan ammattilaista VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajiksi. Tämä VOIKUKKIA-vertaistukiryhmätoiminta on tarkoitettu huostaanotettujen lasten vanhemmille. Koulutukseen osallistuneista ohjaajista osa otti toimintamallin käyttöönsä ja alkoi ohjata ryhmiä säännöllisesti. Tein kyselyn viidelle ohjaajille, joilla on kokemusta useammasta ryhmästä. </p> <p> Ohjaajien näkökulmasta vertaisryhmä lisäsi itsekunnioitusta, poisti syyllisyyden- ja häpeän tunteita ja vahvisti vanhemmuutta. Se myös osaltaan edesauttoi jaksamista ja antoi mahdollisuuden pitää itsestään paremmin huolta. Haasteena ohjaajat kokivat olevan ryhmäläisten löytymisen ja saamisen ryhmään aktiivisesta tiedottamisesta huolimatta. Ryhmän kokoaminen vaatii ajallisesti paljon resursseja. Sen lisäksi ohjaajat tarvitsevat esimiesten tuen ja ymmärryksen sille, että huostaanotettujen lasten vanhempia on tärkeää tukea ja että heille suunnattu ryhmätoiminta on tarpeellista. </p> <p> Tulosten perusteella voidaan todeta, että VOIKUKKIA-vertaistukiryhmään osallistuminen on tukenut vanhempia heidän huostaanottokriisistä selviytymisessään. Sijoitettujen lasten vanhempien tuen tarve pitäisi kuitenkin ottaa lastensuojelussa nykyistä paremmin huomioon kehittämällä lastensuojelun palveluita ja toimintatapoja entisestään. </p>		
Avainsanat Huostaanotto, vanhempien tukeminen, vertaisryhmätoiminta, VOIKUKKIA-vertaistukiryhmä		

Author(s) Lovén Annika	Type of Publication Bachelor's thesis	Date 2023
	Number of pages 32	Language of publication: finnish
Title of publication Experiences of VOIKUKKIA Facilitators in Peer Support Groups and Their Impact		
Degree programme Bachelor of Social Services		
Abstract <p>The purpose of my thesis was to explore the experiences of VOIKUKKIA peer support group facilitators. The goal was to determine the effects that facilitators perceived from participating in these groups in terms of coping with the crisis of child removal, as well as their own experiences in group facilitation and its impact on their professionalism.</p> <p>Suomen Kasper trained approximately 20 social and healthcare professionals in the Satakunta region in 2011-2012 to become facilitators of VOIKUKKIA peer support groups, which are intended for parents of children who have been taken into custody. Some of the trained facilitators adopted this model and began regularly leading groups. I conducted a survey with five facilitators who had experience with multiple groups.</p> <p>From the facilitators' perspective, the peer support group enhanced self-esteem, alleviated feelings of guilt and shame, and strengthened parenting skills. It also contributed to their resilience and provided an opportunity for self-care. Challenges the facilitators faced included recruiting group members, despite active outreach efforts. Building a group required a significant time commitment. In addition, facilitators needed the support and understanding of their superiors to recognize the importance of supporting parents of children in custody and the need for group activities aimed at them.</p> <p>Based on the results, it can be concluded that participation in VOIKUKKIA peer support groups has supported parents in coping with their child removal crisis. However, there is a need to better address the support required for parents of placed children in child protection services by further developing child protection services and practices.</p>		
Keywords Foster care placement, parental support, Peer group activities, VOIKUKKIA peer support group		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1 Huostaanotto.....	8
2.2 Vanhempien tukeminen huostaanoton aikana	9
2.3 VOIKUKKIA-vertaisryhmä.....	11
3 RYHMÄNOHJAAMISEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	13
3.1 Dialogisuus.....	13
3.2 Narratiivisuus	14
3.3 Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys.....	16
4 AINEISTONKERUU.....	17
5 VOIKUKKIARYHMÄN KOKOAMINEN JA SEN HAASTEET JA MITÄ SE VAATII RYHMÄN OHJAAJALTA	18
6 RYHMÄN OHJAAJANA TOIMIMINEN JA OMA AMMATILLISUUS	21
7 OHJAAJIEN SAAMA PALAUTE.....	23
8 RYHMÄNOHJAAJIEN AJATUKSIA VOIKUKKIA TOIMINNAN KEHITTÄMISESTÄ.....	24
9 RYHMÄÄN OSALLISTUMISEN VAIKUTUS VANHEMPIEN ELÄMÄÄN... ..	26
10 OHJAAJIEN MIELEEN JÄÄNYT PALAUTE VANHEMMILTA.....	27
11 LOPPUPOHDINTA.....	28

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Vuonna 2022 oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna 17 885 alle 18-vuotiasta. heistä oli vuoden aikana huostaanotettuna 65 prosenttia eli 11 477 lasta. (THL 2023). Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanottoon ryhdytään, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen kehitystä ja terveyttä tai jos lapsi itse vaarantaa vakavasti omaa kehitystään ja terveyttään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla näihin rinnastettavalla käyttäytymisellä vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään. (THL 2016.)

Huostaanotto herättää aina voimakkaita tunteita ja se koskettaa vanhempien ja lasten lisäksi myös heidän läheisiään, sosiaalityöntekijöitä ja muita perheen kanssa työskenteleviä ihmisiä kuten esimerkiksi sijaishuollon henkilöstöä. Lapsen sijoitus aiheuttaa aina kriisin sekä lapselle että vanhemmalle ja molemmat tarvitsevat tukea tässä vaikeassa elämäntilanteessa. Vanhemmat ovat usein jääneet kriisinsä kanssa yksin koska vanhempien saama tuki huostaanottotilanteessa on ollut riittämätöntä.

Huostaanoton jälkeisen vanhemmuuden tukemisen tärkeys ja tarpeellisuus on tunnustettu vuonna 2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa. Tämä tarkoittaa vanhemmille tehtävää asiakassuunnitelmaa, johon kirjataan toimenpiteet vanhemmuuden tukemiseen. Yhdeksi kuntoutuksen välineeksi on nimetty vertaisryhmätoiminta. (Kivinen Hägglund, Kujala & Söderholm 2012, 7-8.)

Opinnäytetyöni käsittelee huostaanotettujen lasten vanhempien tukemista ja sitä, miten ryhmiä ohjanneet vertaisryhmäohjaajat ovat kokeneet työn vaikuttavuuden sekä minkälaista palautetta ohjaajat ovat saaneet vanhemmilta osallistuttuaan huostaanotettujen lasten vanhemmille tarkoitettuun VOIKUKKIA vertaisryhmätoimintaan. Ovatko vanhemmat kokeneet saaneensa apua ja tukea omaan tilanteeseensa vertaisryhmästä. Lähetin kyselyn aiheesta sähköpostitse viidelle VOIKUKKIA-vertaisryhmäohjaajalle, jotka ovat ohjanneet Satakunnan alueella useita vertaisryhmiä.

Työskennellessäni lastenkodissa sijoitettujen lasten ja heidän vanhempiansa kanssa, olen huomannut, että vanhemmat jäävät usein yksin sen ahdistuksensa kanssa, minkä oman lapsen huostaanotto heissä aiheuttaa. Kiinnostuin aiheesta sitä kautta, kun pohdin mitä tukea vanhemmille on tarjolla, kun lapsi huostaanotetaan.

2 OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET

Opinnäytetyöni keskeiset käsitteet ovat huostaanotto ja vanhempien tukeminen huostaanoton aikana, vertaistuki sekä VOIKUKKIA vertaisryhmä.

2.1 Huostaanotto

Huostaanotto on viimesijaisin keino turvata lapsen kehitys ja kasvu. Huostaanotossa vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta siirtyy viranomaisille. (THL2016.)

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan sekä järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa vakavasti tämän kehitystä ja terveyttä ja lapsen huolenpidossa on puutteita. Lapsi on otettava myös silloin huostaan, jos lapsi vaarantaa vakavasti omaa kehitystään ja terveyttään käyttämällä päihteitä, tekemällä vakavan rikoksen tai muulla niihin rinnastettavilla käyttäytymisellään. (Pösö, 2016, s.14–15.)

Sijaishuollon järjestämiseen ja huostaanottoon on mahdollista ryhtyä vain, jos avo-
huollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon katsotaan olevan lastensuojelulain 4§:n mukaisesti lapsen edun mukaista. (Räty, 2015, s. 359.)

Lapsen etua määriteltäessä on otettava huomioon perheen kokonaistilanne sekä lapsen ikä ja kehitystaso. Sen lisäksi on arvioitava, turvataanko sijaishuollossa paremmin lapsen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys sekä jatkuvat ja läheiset ihmissuhteet. Huostaanottopäätöksestä on myös käytävä ilmi, kuinka sijaishuolto tarjoaa paremman vaihtoehdon lapsen kasvatuksellisiin ja hoidollisiin tarpeisiin kuin mitä lapsen oma koti ja vanhemmat pystyvät tarjoamaan. (Räty, 2015, s. 370.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi ja se on purettava heti, kun sille ei ole enää edellytyksiä. Sijaishuollossa on tehtävä työtä perheen jälleenyhdistämistä kohti ja työskenneltävä niiden asioiden muuttamiseksi, jotka ovat johtaneet huostaanottoon. (THL 2018b.)

Huostaanotetun lapsen kasvatuksesta, hoidosta ja arjen käytännöistä vastaavat vanhempien sijaisina toimivat henkilöt ja lapsi sijoitetaan oman kodin ulkopuolelle. Lapsen kasvuympäristö muuttuu usein koska sijaishuoltopaikka saattaa sijaita kaukana vanhempien kodista. (Pösö 2016, 9–10.) Lapsi tapaa vanhempiaan, kuten myös muita sukulaisiaan ja läheisiään sovitusti, joten huostaanotto vaikuttaa vanhempien ja lapsen lisäksi myös muihin henkilöihin, jotka tarvitsevat apua ja tukea asian käsittelyyn. (Helavirta, Laakso & Pösö 2014, 288.)

2.2 Vanhempien tukeminen huostaanoton aikana

Huostaanottoa valmisteltaessa lapsen tilannetta arvioidaan yhdessä tämän perheen kanssa. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista tilanteen luonteen tai ajan takia. Työskentelyssä pyritään kuitenkin aina hyvään yhteistyöhön perheen kanssa lapsen etu huomioiden.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa löytyy perustelut sijoitettujen lasten tukemiselle. Artiklassa 8 nostetaan esille lapsen oikeus sukulais- suhteisiinsa ja artiklassa 9 lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa silloin kun ei voi asua näiden kanssa. Sopimuksen 18 artiklassa myös korostetaan valtioiden velvollisuutta tukea vanhempia huolehtimaan siitä, että lapsen kasvatus ja sopimuksessa todetut oikeudet toteutuvat. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 5.)

Huostaanotto vaikuttaa lapsen lisäksi tämän vanhempien sekä muiden läheisten ihmisten elämään. Siihen liittyy myös usein kriisi, josta selviytymiseen tarvitaan ulkopuolista apua. (Taskinen, 2010, s. 84–87.)

Vanhemmuus ei lopu lapsen sijoitukseen, vaikka vanhemmasta voi siltä tuntua. Vanhemmalla ja hänen kyvyillään toimia vanhempana on iso merkitys myös sijoituksen aikana ja sen päätyttyä. Kun vanhempi on saanut tukea ja selvinnyt omasta

kriisistään, hänellä on paremmat edellytykset toimia lapsensa tukena. (Pitkänen, 2011, s.7–8.)

Lapsen huostaanotto on aina perheelle kriisi, ja vanhemmat tarvitsevat tukea selviytyäkseen siitä. Tilanteessa voi olla useita kriisejä yhtä aikaa, koska sijoituksen aiheuttama kriisi voi nostaa pintaan myös vanhoja kriisejä ja menetyksiä. Lapsen sijoitus ja muuttaminen pois kotoa ei ole ainut kohta, johon kriisi voi liittyä. Sijoituksen aikana uusia kriisejä voivat aiheuttaa sijoituksen muuttuminen avohuollon tukitoimesta huostaanotoksi, lapsen oireilut, yhteydenpidon ja tapaamisten rajoitukset, sijoituspaikan muutokset ja muut mahdolliset muutokset tilanteissa. (Pitkänen, 2011, s.7–8.)

Myös lapselle on tärkeää tietää, että joku pitää hänen vanhemmistaan huolta. Vanhemmat saattavat piilotella ja peittää omaa hätäänsä lapselta. Lapset vaistoavat kuitenkin helposti vanhempiensa tunnetilan ja alkavat kantaa huolta omista vanhemmistaan. Tämän vuoksi lapsen on helpompi olla, kun hän näkee, että vanhempi saa tukea omaan tilanteeseensa. (Pitkänen, 2011, s.7–8.)

Lapsen sijoituksella on vaikutusta koko perhedynamiikkaan. Kotiin voi jäädä sisarusia ja sijoitus on kriisi myös heille koska yksi perheenjäsen on pois kotoa. Sisaruksset eivät aina tiedä, minne sisarus on joutunut. He voivat myös pelätä, että heille käy samoin kuin sijoitetulle sisarukselle. Lapsen sijoitus voi aiheuttaa kriisejä myös parisuhteessa, koska vanhemmilla voi olla hyvin erilainen tapa käsitellä asiaa. Toinen vanhemmista voi kokea toisen vanhemman surevan lapsen sijoitusta liikaa tai liian vähän. Oman kriisinsä keskellä vanhempi joutuu kuitenkin huolehtimaan esim. töistä tai opiskelusta ja kotiarjesta. Se voi tuntua haastavalta koska lapsi tai osa lapsista ei enää asu kotona. (Pitkänen, 2011, s.7–8.)

Sijaishuollosta vastaavalla taholla, kuten lastenkodilla on sijaishuollon aikana kasvatust vastuu. On tärkeää, että vanhemmat saavat huoltajina olla mukana lasta koskevien asioiden päätöksenteossa. Tätä voidaan kuvata sanalla rinnakkaisvanhemmuus. Rin-

nakkaisvanhemmuus on mahdollista, mikäli vanhempien roolia lapsen elämässä tuetaan ja yhteistyö sijaishuoltopaikan ja vanhemman välillä on avointa ja toimivaa. (Pitkänen, 2011, s.7–8.)

Virpi Kujala on todennut, että lapsen sijoitus ei ole pelkästään ratkaisu tilanteeseen. Ratkaisevaa on se, mitä sijoituksen aikana tapahtuu. Biologiset vanhemmat jäävät helposti vaille tukea ja huomiota. Vanhempien suhtautumisella ja erityisesti hyväksymisellä, on iso merkitys lapsen sijoituksen onnistumiseen. Kun lapsi saa vanhemmiltaan luvan hyötyä sijaishuoltopaikan toiminnan rakenteista ja aikuissuhteista, on sijoituksella paremmat onnistumisen mahdollisuudet. (Kujala 2003, 12.)

Huostaanottoprosessissa sijoitus ei ole ratkaisu perheen tilanteeseen vaan sijoituksen jälkeen tehtävä työ, joka vaatii psyykkistä työtä ja voimia vanhemmalta (Sinkkonen, 2012, s. 180).

2.3 VOIKUKKIA-vertaisryhmä

VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän toiminta on alkanut Sininauhaliiton Eevan perhe -projektilla vuosina 2002–2005. Tämän projektin yhtenä tavoitteena oli huostaanotettujen lasten vanhempien elämänhallinnan parantaminen ja tukeminen sekä vahvistaa etävanhemmuutta. Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto yhdessä Sininauhaliiton kanssa käynnisti ensimmäisen valtakunnallisen VOIKUKKIA pilottihankkeen vuonna 2006. Vertaisryhmätoiminnan nimi tulee lauseesta: Huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus Voi Kukkia. VOIKUKKIA toiminnan tavoitteena on järjestöjen, kuntien, yksityisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tukeminen heidän työssään, jotka työskentelevät huostaan-otettujen tai sijoitettujen lasten kanssa. Hankkeen yhtenä tehtävänä oli myös kouluttaa eri puolelle Suomea VOIKUKKIA-vertaisryhmäohjaajia ja tätä kautta valtakunnallisen ja alueellisen ryhmäohjaajaverkoston muodostaminen. (Kujala, Heinonen & Koivunen, 2019, s. 4–5.)

VOIKUKKIA vertaistukiryhmät ovat ammattilaisten ohjaamia ja ne on tarkoitettu vanhemmille, jotka ovat kokeneet lapsensa sijoituksen tai huostaanoton. Ryhmässä vanhemmat saavat ammatillisen tuen lisäksi vertaistukea lapsen sijoitukseen ja sekä

sen jälkeiseen elämään liittyvien asioiden käsittelyyn. Ryhmässä vanhemmat voivat jakaa omia kokemuksiaan muiden saman kokeneiden kanssa. Kun vanhemmat huomaavat, etteivät he ole ainoita samassa tilanteessa olevia, heidän häpeänsä vähenee ja he voivat oppia ja saada neuvoja toisen kokemuksista. Omaa tarinaa huostaanotosta jakamalla ja muita kuuntelemalla voi tukea myös muita ja voimaannuta siinä samalla itsekin.

Työskentelyn tarkoitus on vanhempien tukeminen ja keskittyminen enemmän nykyhetkeen ja tulevaisuuteen kuin menneisyyteen. Menneisyyden tapahtumia ja kokemuksia ei ole kuitenkaan tarkoitus sivuuttaa koska niiden purkamisella on myös tärkeä merkitys. Hyviä toimintaa ohjaavia ajattelutapoja ja teoreettisia lähtökohtia vanhempien ryhmätoiminnalle ovat keskustelu, voimavara- ja ratkaisukeskeisyys sekä vanhempien kertomat kokemukset. Kannustava vuorovaikutus on ryhmän työskentelyn onnistumisen kannalta erittäin tärkeää. (Kujala, Heinonen, & Koivunen, 2019, s. 6.)

Ryhmän ohjaajina toimivat kaksi VOIKUKKIA-ryhmäohjaajakoulutuksen saanutta henkilöä, jotka ovat sosiaali- tai terveysalan ammattilaisia. Kolmantena ohjaajana voi toimia myös vertaisohjaaja, joka on itse huostaanoton tai sijoituksen kokenut vanhempi, käynyt itse vertaisryhmän ja sen jälkeen kouluttautunut Voikukkia-ohjaajaksi. Ryhmät kootaan pääsääntöisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden avustuksella, mutta myös netti-ilmoitusten välityksellä. Kaikki VOIKUKKIA-vertaisryhmästä kiinnostuneet vanhemmat haastatellaan etukäteen. Haastattelun tekevät ryhmän ohjaajat sekä mahdollisesti vertaisohjaaja. Ryhmään ei oteta vanhempia, joilla on akuutti mielenterveys- tai päihdeongelma tai joku muu kriisi, joka estää sitoutumasta ryhmään. Ryhmäkertoja on noin 8–10 ja ne kestävät 1,5 tunnista kolmeen tuntiin. Ryhmät ovat kooltaan pieniä, niihin otetaan yleensä neljästä kahdeksaan henkilöä. (Kivinen, Hägglund & Söderholm 2012, s. 20, 25, 33–34.)

Jokaisella ryhmäkerralla käsitellään jokin aihe, jonka pohjalta keskustellaan. Jokaiselle ryhmään osallistuvalla vanhemmalle annetaan tilaa kertoa omat kokemuksensa, tunteensa ja ajatuksensa aiheeseen liittyen. Ryhmässä käsiteltäviä teemoja ovat vanhemman oma elämäntilanne, vanhempien kertomukset lapsen sijoitukseen liittyen, lapsesta luopuminen vanhemman kriisinä, lapsen erokriisi, lapsen ja vanhemman väli-

sen yhteyden säilyttäminen, rinnakkaisen vanhemmuuden mahdollisuudet, omat voimavarat ja jaksaminen, tulevaisuuden näköaloja ja ryhmäprosessin arviointi ja päätös. Ryhmässä voi vieraillla myös ulkopuolinen asiantuntija tai huostaanoton kokenut vanhempi, jos ryhmässä ei ole mukana vertaisohjaajaa. (Kivinen, Hägglund & Söderholm, 2012, s.59, 62–97.)

Jokainen ryhmään osallistuva vanhempi saa kertoa itsestään juuri sen verran kuin itse haluaa. He voivat esittäytyä halutessaan pelkästään etunimellä tai lempinimellä. Jokaisesta teemastakin ryhmään osallistuva kertoo sen verran kuin itse haluaa. Mihinkään kysymykseen ei ole pakko vastata. (Kivinen, Hägglund & Söderholm, 2012, s.59, 62–97.)

3 RYHMÄNOHJAAMISEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Teoreettisia lähtökohtia toimintaa ohjaavia ajattelutapoja vanhempien ryhmätoiminnalle ovat ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys, keskustelu sekä vanhempien kokemukset ja tarinat. Nämä pitävät sisällään kannustavan vuorovaikutuksen, joka on ryhmän työskentelyn onnistumisen edellytys.

3.1 Dialogisuus

Dialogisuudessa on kysymys eettisestä ja kunnioittavasta kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta. Se auttaa meitä ymmärtämään itseämme, muita ihmisiä ja maailmaa paremmin. Kielenkäytössä dialogi käsitteenä tarkoittaa yleensä vuoropuhelua, kaksinpuhelua tai keskustelua. (Mönkkönen 2002, 33.)

Aidossa dialogisessa keskustelussa kaikki ovat tasavertaisia keskustelukumppaneita. Tällaisessa vastavuoroisessa suhteessa kaikki laittavat itsensä likoon ja myös ohjaaja kertoo omista kokemuksistaan. Ohjaajan ja vanhempien toimiessa yhteistyössä asioille muodostetaan uusia merkityksiä ja ymmärrystä yhdessä. Kun vanhemmat ja ohjaaja tarkastelevat vanhempien esille tuomia kokemuksia ja tilanteita eri näkökulmista, ne

tulevat tällöin nähdäksi monelta eri suunnalta. Vanhemman ymmärrys lasta kohtaan lisääntyy ja hän kykenee näkemään paremmin oman merkityksensä ja mahdollisuutensa vanhempana. Samalla muut ryhmän vanhemmat tulevat pohtineeksi omia samankaltaisia tilanteita. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 6–7.)

Yhteistoiminnan lähtökohtana on yhteinen päämäärä ja tuon päämäärän yhteinen tiedostaminen sekä luottamus. Se edellyttää myös yhteiseen asiaan sitoutumista sekä kunnioitusta. Yhteistoiminta sitoo ihmiset kokemuksellisesti yhteen ja ohjaajien tehtävänä on mahdollistaa ryhmäläisten vuoropuhelu, jossa syntyy uutta jaettua ymmärrystä. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 6–7.)

Dialogin perusajatuksiin kuuluvat yhdessä ajattelu, rohkaiseminen, yhdessä voittaminen, kokemusten arvostaminen, itsensä ilmaiseminen, läsnäolo, kuunteleminen, kunnioitus, näkemysten tutkiminen ja pidättäytyminen arvostelemasta. Ryhmänohjaajalle tällainen yhteistoiminnallinen suhde tarkoittaa olemista läsnä aidosti omana itsenä ja liian etäisen ammattilaisen roolin riisumista. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 6–7.)

Ryhmänohjaajan tulee nollata omat näkemyksensä ja mielipiteensä ja lähteä työskentelemään puhtaalta pöydältä ryhmäläisten kanssa. Ryhmänohjaajan ei kuulu eikä tarvitse ratkaista ryhmäläisten ongelmia sillä vanhemmat ovat oman tilanteensa ja elämänsä parhaita asiantuntijoita. Vaikka ryhmänohjaajalla on paljon esim. lastensuojelun tietämystä ja osaamista, VOIKUKKIA-ryhmässä sitä ei tuoda esille. Ohjaajien tulee suhtautua vanhempiin kunnioittavasti ja antaa heille aktiivisen roolin ryhmässä. Vanhempien ajatukset, tunteet ja kokemukset ovat heidän omiaan ja siksi aina oikeita. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 6–7.)

3.2 Narratiivisuus

Narratiivisen eli tarinallisen työtavan alkujuuret ovat 1980-luvun terapiassa. Sen kehittäjät ovat kuitenkin tuoneet ilmi, että narratiivisuus on ennemminkin elämäntapa tai filosofia kuin terapiatekniikka. (Malinen 2008, 129.)

Narratiivinen ryhmätoiminta ei ole terapiaa, jossa hoidetaan traumoja ja työskentelyn tavoitteena on saada toiminnoilla positiivista vaikutusta psyykkeeseen. Sosiaalialan ja tässä tapauksessa lastensuojelun työmenetelmänä, narratiivisen ryhmätoiminnan tavoitteita ovat rohkeuden ja luovuuden lisääminen, voimaannuttaminen, osallistaminen, ja itsetuntemuksen ja itsetunnon vahvistaminen. Voimaantuminen näkyy eri ihmisillä eri tavoin, mutta yleisesti se näkyy itsetunnon paranemisena, toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan, oman elämänhallinnan tunteena sekä kyknä asettaa ja saavuttaa päämääriä. (Karjalainen 2004, 175–176.)

Narratiivinen työskentely mahdollistaa oman elämän tarkastelun ja arvioinnin uudesta näkökulmasta ja se toimii erityisesti ryhmässä sillä aina vain itselle kerrottu tarina ei vie sisäistämistä ja ymmärrystä eteenpäin. Jakamalla oman elämän tarinan tai tarinan osan ryhmässä, se voi tuottaa tärkeänkin näkökulma muutoksen tai tunteen kuulluksi tulemisesta. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 32–33.)

Narratiivisen ryhmätoiminnan tärkein sisältö on tarinoiden kautta työskentely. Se koostuu elämänmuutoksen, sosiaalisen muutoksen sekä ryhmän ja tarinoiden kokonaisuudesta. Työskentelyssä painotetaan ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyttä, sillä tarinan kerronnalla herätetään muistoja aiemmista ratkaisuista ja autetaan siirtämään ratkaisuja asiasta toiseen. Tarinat voivat myös nostaa esiin näkökulmia ja elämän kohokoh-
tia, joille ihminen on voinut sokaistua haastavan elämäntilanteen vuoksi. Ryhmään osallistuvat ilmaisevat itseään omalla tavallaan ja päättävät itse mitä haluavat kertoa. Sen takia tarinat voivat olla eri sävyisiä ja hyvinkin yksityiskohtaisia. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 32–33.)

Voikukkia-vertaisryhmässä vanhemmat kertovat ja jakavat toisilleen omat tarinansa. He kertovat kokemuksiaan lastensa sijoituksen vaiheista, yhteistyöstä sijaishuoltopaikan ja lastensuojelun kanssa, lasten tapaamisista sekä muista elämäntilanteeseensa liittyvistä asioista. Näin he samalla tulevat jäsentäneeksi omia kokemuksiaan. Monesti haastavissa elämäntilanteissa olevien ihmisten elämänkertomukset ovat ongelmaker-
tomuksia. Kun ongelmaker-
tomus on mielessä voimakkaana, vaihtoehtoiset kertomukset eivät saa tilaa. Auttamistyössä yhtenä tavoitteena on nostaa esille vaihtoehtoisia ja

myönteisempiä kertomuksia ihmisestä sekä auttaa häntä tunnistamaan niitä. Ongelmien tilalle alkaa muodostua mahdollisuuksia eli vaihtoehtoisia kertomuksia. Samalla löytyy kyky nähdä hyviä asioita ja onnistumisia sekä itsessä että muissa ihmisissä ja asioissa. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 8.)

Ryhmä auttaa vanhempaa näkemään itsessään paljon hyvää. Vanhemmalla on mahdollisuus kertoa omista onnistumisistaan ja hyvistä muistoista. Ryhmän tuella vanhempi saadaan huomaamaan, miten monessa asiassa hän on onnistunut ja hän saa toisilta ryhmän vanhemmilta ja ohjaajilta kannustavaa palautetta. Narratiivisesta näkökulmasta katsottuna olemme kaikki yhdessä matkalla. Jokainen ihminen on oman elämänsä asiantuntija, joka tietää vastaukset kysymyksiinsä. Kuuntelijan tehtävä on olla läsnä ja vain kuunnella. Kun saa ihmetellä ja peilata elämänsä asioita yhdessä toisten kanssa, toivo ja inspiraatio alkavat herätä ja tulee tilaa uusille tarinoille, jotka luovat uusia elämisen mahdollisuuksia. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 8.)

3.3 Ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys

Ratkaisu- ja voimavarakeskeiseen ajattelutapaan on vaikuttanut merkittävästi psykiatri Milton H. Ericson, jonka ajattelutapaan kuului asiakaslähtöisyys, jossa jokaista asiakasta kohdeltiin ainutkertaisena. Suomessa ratkaisukeskeisyyttä kehitettiin aluksi myös terapiassa, mutta nykyään ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyttä käytetään terapian lisäksi monissa muissa erilaisissa työympäristöissä esim. sosiaalisessa kuntoutuksessa, lastensuojelussa, työnohjauksessa, lasten- ja perheiden kanssa työskentelyssä, muutosprosesseissa ja henkilöstöhallinnossa. (Sayed 2015, 8–24.)

Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen ajattelu- ja työtapana on maanläheinen ja myönteinen tapa kohdata erilaisia inhimillisen elämän haasteita ja pulmatilanteita. Tarkoituksena on innostaa ja tukea vanhempia löytämään haasteisiinsa uusia ja luovia ratkaisuja. Tällöin korostetaan omien voimavarojen tunnistamista ja niiden ottamista käyttöön, toiveikkuutta, edistymistä pienissä tavoitteissa ja yhteistyötä toisten kanssa. Ongelmat jaetaan pieniin osiin, joihin etsitään yhdessä pieniä toteuttamiskelpoisia ratkaisuja.

Voikukkia-ryhmän tehtävänä on tukea vanhempia löytämään mahdollisuuksia sekä pieniä ratkaisuja ja edistysaskeleita omassa vanhemmuudessaan ja elämässään. Näiden tavoitteiden on oltava toteuttamiskelpoisia. Kun pienetkin edistysaskeleet ja onnistumiset tuodaan esille arvostaen, se vahvistaa vanhempien uskoa tulevaan ja lisää myönteisyyttä. Takapakkien tullessa ryhmässä tuetaan etsimään uusia eteenpäin menemisen keinoja. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 7–8.)

Vanhempien ryhmässä tulee esille asioita ja tilanteita, jotka vanhemmat ovat kokeneet haastaviksi ja lähes ylivoimaisiksi. Vanhempien mielessä pyörii vaikeita tunteita ja ongelmia voi tuntua tulevan aina vaan lisää ja lisää. Vanhempi voi nähdä vain kielteisiä asioita ja hänestä voi tuntua, ettei mikään auta eikä ulospääsyä ole. Myönteisen kehityksen huomioiminen voi jäädä vähäiseksi tai kokonaan huomioitta. Ryhmässä on mahdollisuus tarkastella tilanteita ja asioita uusista näkökulmista muiden vanhempien ja ohjaajien kanssa. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 7–8.)

VOIKUKKIA-ryhmässä ongelmien käsittelyllä ja kokemusten purkamisella on paikansa, jotta voi päästä eteenpäin. Tarkoitus ei kuitenkaan ole mennä liian syvälle esim. traumaattisiin kokemuksiin, koska kyseessä ei ole terapiaryhmä. Terapeuttista hoitoa tarvitsevat tulee ohjata ryhmäprosessin jälkeen terapia-avun piiriin. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 7–8.)

4 AINEISTONKERUU

Keräsin tiedon ohjaajilta kyselylomakkeen avulla, jossa on avoimia kysymyksiä ja joihin vastaaja kertoi omia kokemuksiaan. Näiden vastausten perusteella tein yhteenvedon ja käsitelin laadullisesti saadut vastaukset. Puolistrukturoidussa kyselyssä kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset samassa järjestyksessä, mutta valmiit vastausvaihtoehdot puuttuvat. (Kankkunen, Vehviläinen & Julkunen 2015, s. 113–114.)

Tutkimustulosten analysoinnin toteutin käymällä kyselylomakkeet huolellisesti ja tarkoin läpi ja kokosin niistä saadun tiedon. Kyselylomakkeen toimitin ohjaajille sähköpostin välityksellä.

VOIKUKKIA- ohjaajakoulutus järjestettiin Satakunnassa vuonna 2011–2012. Koulutus oli osa toista VOIKUKKIA-verkostohanketta, jota toteutti Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto. Satakunnassa koulutettiin noin 20 alan ammattilaista. Lähetin kyselyt niille viidelle ohjaajalle, jotka ovat kouluttautumisen jälkeen ohjanneet VOIKUKKIA-vertaisryhmiä aktiivisesti ja säännöllisesti Satakunnassa. Näistä ohjaajista kaksi on vetänyt 14 ryhmää, toiset kaksi on vetänyt 11 ryhmää ja yksi ohjaajista oli vetänyt 4 ryhmää. Sain vastaukset kyselyyni kaikilta ohjaajilta, joille olin kyselyn lähettänyt. Kyselyssä (Ks. Liite 1) oli 9 kysymystä, joihin jokaiseen kaikki kyselyyn osallistuneet vastasivat. Kyselyn kysymyksillä pyrin keräämään tietoa ohjaajien kokemuksista, miten vertaisryhmään osallistuminen on vaikuttanut vanhempien elämään ja siitä, millaisia kokemuksia ohjaajilla oli ryhmänohjaamisesta.

5 VOIKUKKIARYHMÄN KOKOAMINEN JA SEN HAASTEET JA MITÄ SE VAATII RYHMÄN OHJAAJALTA

Yksi tärkeimmistä ryhmän onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä on ryhmäläisten valinta, ja tämä liittyy olennaisesti myös ryhmästä tiedottamiseen. Vaikka ryhmämuotoinen auttaminen on koettu erittäin hyväksi auttamisen muodoksi, se ei kuitenkaan sovi kaikkiin tilanteisiin eikä kaikille. Ketään ei saa painostaa tai pakottaa osallistumaan ryhmään vaan osallistumisen on oltava aina vapaaehtoista. Kun vanhemmalla on oma halu ja motivaatio osallistua ryhmään, on ryhmään sitoutuminen tällöin helpompaa. (Kivinen 2009, 16.)

Osallistujien valinnan lisäksi markkinoinnilla on iso merkitys ryhmän onnistumisen kannalta. Tarvitaan sekä suullista että kirjallista materiaalia ja sinnikkyyttä toistaa viestiä. Tämän tiedon levittämiseen tulee varata aikaa. Tärkeää on myös heti aluksi sopia kuka tai ketkä tiedotuksen hoitavat ja miten ryhmästä tiedotetaan ja kenelle. Sen

parempi, mitä aikaisemmin ryhmän mainostaminen aloitetaan. Aina on kuitenkin oltava ensin lupa ja päätös siitä, että ryhmä voidaan aloittaa. Kun ryhmän aikataulut ja paikka on selvillä ja sovittuna, on helpompi markkinoida ryhmää.

Alkavasta ryhmästä on hyvä tiedottaa moneen kertaan ja mahdollisuuksien mukaan eri tavoin. Tiedottaminen vaatii toistoja, koska tieto sosiaalitoimessa ja esimerkiksi muissa tiedotuskumppanien organisaatioissa liikkuu hitaasti. Markkinoinnista huolimatta tieto ryhmästä voi alkaa liikkua vasta viime hetkillä tai jopa myöhässä. Myös vaihtuvat työntekijät voivat vaikuttaa siihen, ettei tieto ryhmän alkamisesta välity vanhemmille. (Kivinen, Hägglund & Söderholm 2012, 38.)

Satakunnan alueen VOIKUKKIA ryhmät koottiin seuraavilla tavoilla. Satakunnan kehittämisyksikön järjestämään ryhmään otettiin vanhempia kaikista Satakunnan alueen silloisista kunnista ja tiedote ryhmän alkamisesta lähetettiin sosiaalityöntekijöille ja sosiaaliohjaajille. Ryhmän ohjaaja oli tehnyt esitteen, jossa kerrottiin muun muassa tavoitteet, kenelle ryhmä on tarkoitettu, maksuttomuus sekä kesto ja tapaamiskerrat. Ohjaaja kävi myös lastensuojelun kokouksissa ja tiimeissä kertomassa alkavasta ryhmästä ja jakamassa tähän liittyvää informaatioita. Tämän jälkeen, kun vanhempien yhteystiedot oli saatu sosiaalipuolelta, heihin oltiin yhteydessä ja sovittiin kotikäynti heidän kanssaan. Kotikäynnillä vanhemmille kerrottiin lisää ryhmästä ja ohjaaja teki arvioin vanhemman mahdollisuudesta osallistua ryhmään ja tämän jälkeen sovittiin vanhemman aloittamisesta ryhmässä. Ennen ryhmän alkua vanhemmille lähetettiin vielä kutsut, joihin oli laitettu valmiiksi kaikki sovitut ryhmäkerrat.

Ohjaajan osalta ryhmään valmistautuminen oli lähinnä erilaisen materiaalin hankintaa ja suunnitelman tekoa. Ryhmään valmistautumiseen sisältyi myös muutoksen tekemistä, koska yksikään ryhmä ei ollut samanlainen. Paljon työtä piti myös tehdä sosiaalityöntekijöiden suuntaan, joiden tehtävänä oli saada lupa vanhemmilta VOIKUKKIA ohjaajan yhteydenottoon.

Raumalla ryhmän kokoaminen on tapahtunut hyvin pitkälti samaan tapaan. Ryhmän vanhemmat tulivat aiemmin Rauman lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kautta, mutta tällä hetkellä koko Satakunnan hyvinvointialueelta. Nyt Satakunnan hyvinvoin-

tialueen aikana myös Satakunnan kehittämissyksikkö on osallistunut ryhmän markkinointiin välittämällä tietoa ryhmän alkamisesta alueen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Raumalla ryhmään otetaan 3–5 vanhempaa. Ryhmän koko on haluttu pitää sopivan pienenä, jotta kaikilla on riittävästi tilaa tulla kuulluksi. Ryhmän ohjaajat informoivat sosiaalityöntekijöitä sähköpostitse ryhmän alkamisesta ja pyytävät vanhemmilta lupaa ohjaajien olla yhteydessä heihin. Kun lupa on saatu, ovat ohjaajat yhteydessä vanhempiin ja sopivat tapaamisesta ja alkuhaastattelun tekemisestä.

Yksi haastatelluista ryhmän ohjaajista työskenteli yksityisessä lastensuojelulaitoksessa ja on ohjannut VOIKUKKIA-ryhmiä heille sijoitettujen lasten vanhemmille. Tällöin ryhmästä informoiminen tapahtui suoraan olemalla puhelimitse yhteydessä vanhempiin ja kertomalla ryhmästä.

Ryhmän kokoamisen haasteena koettiin useassa vastauksessa se, etteivät sosiaalityöntekijät kiireen tai jonkun muun syyn takia olleet yhteydessä vanhempiin ja kysyneet lupaa suoraan yhteydenottoon. VOIKUKKIA ohjaajien osuus alkoi vasta tämän luvan jälkeen. Ohjaajat kokivat, että päästessään kasvokkain kertomaan ryhmästä ja sen sisällöstä, ei vanhempien ryhmään saaminen ollut vaikeaa koska monilla oli tarve päästä kertomaan oma tarinansa. Kun vanhempi on luvannut tulla ryhmään, on hän sen jälkeen sitoutunut todella hyvin käymään ryhmässä. Sitoutuminen on myös yksi edellytys ryhmään tulolle. Muutama vanhempi on keskeyttänyt ryhmän omien henkilökohtaisten haasteiden takia.

Ryhmäkertojen määrä vaihteli eri ryhmissä. Pääsääntöisesti ryhmäkertoja oli 8–10. Porin lastensuojelun kehittämissyksikön VOIKUKKIA-ryhmään kuului yksi tapaaminen vielä parin kuukauden kuluttua ryhmän päättymisestä. Raumalla tällainen tapaaminen toteutettiin kerran vanhempien omasta toiveesta. Ryhmän vanhemmat olivat ryhmäytyneet hyvin, ja he halusivat vielä yhteisen tapaamiskerran muutaman kuukauden päähän ryhmän loppumisesta. Jotkut ryhmäläiset myös ystäväystyivät keskenään ja pitivät yhteyttä toisiinsa ryhmän ulkopuolellakin. Ryhmäläisten keskinäinen luottamus ilmeni myös siinä, että vanhemmat tarjoutuivat toisilleen niin sanotuiksi tukihenkilöiksi haastaviin viranomaispalaverihin.

Ryhmän aikatauluttaminen koettiin myös haastavaksi. Ryhmän ohjaajilla pitää olla mahdollisuus irrottautua perustyöstä ryhmäkertojen ajaksi. Varsinaisten ryhmäkertojen lisäksi on varattava riittävästi aikaa suunnittelulle, ryhmästä tiedottamiselle, ryhmän kokoamiselle ja alkuhaastatteluille. Myös jokaisen ryhmäkerran jälkeen on ohjaajien hyvä varata aikaa käydä läpi tapaamiskertaa ja sen herättämiä tunteita ja ajatuksia. Jotta tämä kaikki onnistuu käytännössä, ryhmän ohjaajat tarvitsevat koko työyhteisön ja etenkin lähiesimiesten hyväksynnän ja tuen.

6 RYHMÄN OHJAAJANA TOIMIMINEN JA OMA AMMATILLISUUS

Ohjaajien koulutus, oma työkokemus sekä kokemus ryhmänohjaamisesta ovat ryhmän ohjaamisessa tärkeitä asioita. Kaiken perustana on kuitenkin ohjaajien oma motivaatio ja innostus vanhempien tukemiseen ja ryhmämuotoiseen auttamiseen. Ryhmään osallistuvat vanhemmat huomaavat kyllä heti, ovatko ohjaajat kiinnostuneita ryhmästä ja aidosti läsnä.

Ryhmän ohjaajan on tärkeä nähdä vanhemmat ja heidän vanhemmuutensa tukemisen arvoisena huolimatta sijoituksesta ja sen syistä ja tuon myönteisen asenteen välittäminen vanhemmille. Vanhemmat saattavat kantaa häpeää ja kokea epäonnistumisen tunnetta sijoituksesta eivätkä siksi koe itseään tukemisen arvoisiksi. Tätä tunnetta voi vahvistaa entisestään kokemus siitä, ammattilaiset ovat kyseenalaistaneet heidän vanhemmuutensa huostaanoton jälkeen. Ohjaajilta vaaditaan paljon ääneen sanoittamista ja ymmärrystä, jotta vanhemmat näkevät taas itsensä oman vanhemmuutensa arvokkaana ja mahdollisena myös sijoituksen aikana.

Hyvän ja toimivan ohjaavuuden tausta-ajatukset ovat dialogisuus, ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys sekä narratiivisuus. Näitä tausta-ajatuksia ei tarvitse hallita teoreettisesti, mutta niiden tärkeimmät ajatukset auttavat suuntamaan ryhmää vanhempia tukevaan suuntaan. (Kujala, Heinonen & Koivunen 2019, 25–27.)

Kaikki haastatteluun vastanneet ryhmänohjaajat ovat työskennelleet ryhmiä ohjatesaan sosiaalialalla. Jokaisen vastauksessa korostui se, miten paljon ryhmän ohjaaminen on lisännyt omaa ymmärrystä vanhemman kokemukseen lapsen sijoituksen liittyen. Sen lisäksi ohjaajat kokivat ryhmien antaneen syvällisen ymmärryksen vanhemman oman elämän historian ja kärsimyksen ymmärtämiseen. Yksi haastatteluun osallistuneista ryhmänohjaajista koki ryhmän ohjaamisen vahvistavan ihmisten kohtaamista, kuuntelemista ja ymmärtämistä eri elämäntilanteissa olevista ihmisistä.

Ryhmän ohjaamisen koettiin tuoneen myös näkökulmaa siihen, että jokainen vanhempi lähtee niin sanotusti samalta viivalta, mutta jokainen tekee omat valintansa ja ne eivät aina ehkä ole lapsen kannalta parhaita valintoja. Tarinat huostaanottojen takaa, ovat saaneet muistamaan, että kuka tahansa meistä voisi joutua saman tilanteen eteen. ” Jos voisin päättää, jokaisen huostaanottopäätöksiä tekevä sosiaalityöntekijä voisi käydä ryhmän kertaalleen läpi kuullakseen tarinan toisen puolen” kirjoitti yksi kyselyyn vastanneista ohjaajista.

Työskentelyn huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa VOIKUKKIA-ryhmässä koettiin antavan ymmärrystä sille, että lastensuojelussa kaikki osapuolet ja nimenomaan sijoitetun lapsen kannalta heidän vanhempiansa kuuleminen ja kohtelunsa auttaa lapsen sijoituksen onnistumiseen tai lastensuojelun hengen mukaiseen paluuseen vanhemmilleen, mikäli se on mahdollista.

Voikukkia-ryhmissä näkyi myös paljon tunteita, iloa, surua, vihaa, pettymyksiä. Ohjaajat joutuvat miettimään, miten olla kuormittumatta liikaa koskettavia ja rankkoja asioita kohdatessa. Kaksi haastatteluun osallistuneista ohjaajista koki tärkeäksi oman ammatillisuutensa kannalta oppia purkamaan jokaisen ryhmäkerran jälkeen itsessä heränneet tunteet ja muut mieltä vaivaavat asiat. Tämä asioiden purkaminen ja käsittely on tapahtunut siten, että ohjaajat ovat vielä ryhmäläisten lähdettyä jääneet puhumaan ja purkamaan mieltä vaivaavat asiat. Tämä aika koettiin arvokkaaksi ja sillä on ollut iso merkitys oman ammatillisen kehityksen kannalta.

Vanhempien onnistumiset ja voimaantuminen ryhmän myötä koettiin antoisaksi ja se antoi työntekijöille uskoa oman työn merkitykseen ja vaikutusmahdollisuuksiin. Ammatillisen kasvun lisäksi ryhmän koettiin tuoneen armollisuutta itseä ja muita kohtaan

sekä ylipäätään laittaneen miettimään omia elämänarvoja. Usko omaan ja muiden arvokkuuteen on yksi ryhmän ohjaajan tärkeimmistä arvoista.

7 OHJAAJIEN SAAMA PALAUTE

Kaikki kyselyyn vastanneet ryhmänohjaajat kertoivat vanhemmilta saadun palautteen olleen pelkästään positiivista, ja vanhemmat olivat kokeneet vertaistuen tärkeäksi. Vanhemmilta on tullut toivetta jatkoryhmään tai ryhmän jatkumiseen ylipäätään pidempään.

Vanhemmat ovat kertoneet saaneensa lohdutusta toisten tarinoista tai heidän ymmärryksensä siihen, miksi heidän lapsensa on huostaanotettu, on voinut lisääntyä. Ohjaajat ovat saaneet myös palautetta vanhemmilta siitä, että ryhmän myötä he ovat ymmärtäneet sen, että huostaanotto on ollut lapsen etu ja lapsi on alkanut voida paremmin, kun olosuhteet ovat vakautuneet. Se on voinut vaikuttaa myös siihen, etteivät vanhemmat enää hae huostaanoton purkua, koska eivät voi tarjota lapselleen samanlaista elämää kuin sijaishuoltopaikassa.

Positiivista palautetta on tullut myös ryhmän ilmapiiristä ja siitä, miten turvalliseksi ryhmä on koettu. Ryhmän ohjaajat ovat saaneet palautetta siitä, miten tärkeä rooli heillä on turvallisen ilmapiirin luomisessa. Ohjaajat on koettu helposti lähestyttäviksi ja vanhemmat ovat kokeneet tullessa aidosti kohdatuiksi. He ovat olleet myös kiitollisia siitä, että heidän kokemuksensa on koettu tärkeäksi.

Vanhemmat ovat kertoneet, että heidän oma jaksamisensa on lisääntynyt ryhmään osallistumisen myötä. Vanhemmat ovat kokeneet myös voimaantumista, itsekunnioituksen lisääntymistä ja oman vanhemmuuden vahvistumista ryhmästä saadun tuen ansiosta. Myös lapsen sijoitukseen liittyvien tunteiden käsittelyn on koettu vähentävän häpeän ja syyllisyyden tunteita. Ryhmäläiset ovat auttaneet toisiaan ja olleet myös mukana neuvotteluissa, kun vanhempi on kokenut tarvitsevänsä tukea haastaviin tilanteisiin.

Ryhmien ohjaajat kertovat saaneensa jonkin verran palautetta sosiaalityöntekijöiltä. Tämä palaute on ollut positiivista. Sosiaalityöntekijät kokivat, että joidenkin vanhempien käytös heitä kohtaan muuttui ryhmään osallistumisen myötä. Yhteistyö sosiaalityöntekijöiden ja vanhempienvälillä parani. Aikaisemmin hyökkäävästi käyttäytyneen vanhemman käytös rauhoittui. Sosiaalityöntekijät kokivat myös saaneensa paremman työrauhan, kun vanhemmat olivat saaneet purkaa omaa tilannettaan vertaisryhmässä muiden samanlaisessa tilanteessa olevien vanhempien kanssa.

Myös sijaishuoltopaikoista on tullut palautetta, että vanhempien yhteydenotot heihin ovat rauhoittuneet ja yhteistyö vanhempien kanssa on parantunut. Tämä on näkynyt muun muassa siten, että lapsen yhteisistä asioista sopiminen on helpottunut ja lasten tapaamisiin liittyvät ongelmat ja erimielisyydet ovat vähentyneet.

8 RYHMÄNOHJAAJIEN AJATUKSIA VOIKUKKIA TOIMINNAN KEHITTÄMISESTÄ

Ohjaajat kokivat, että huostaanotettujen lasten vanhempien saaminen Voikukkia-vertaisryhmiin on vielä näiden kaikkien vuosienkin jälkeen haastavaa. Ohjaajat kokivat, että tähän pitäisi löytää joku parempi ja tehokkaampi tapa. Voikukkia-toiminnan kiinnittäminen rakenteisiin vaatii vielä työtä. Voikukkiatoiminnasta pitäisi tiedottaa enemmän ja tieto mahdollisuudesta osallistua ryhmään, pitäisi olla kaikkien vanhempien saatavilla. Tähän pitäisi olla joku selkeä mallinnus. Jokaiselle vanhemmille tulisi tarjota mahdollisuutta osallistua ryhmään. Ryhmän ohjaajien pitäisi päästä kertomaan ryhmästä ja sen sisällöstä vanhemmille. Kun ohjaajat pääsevät tapaamaan ja tutustumaan ryhmästä kiinnostuneisiin vanhempiin henkilökohtaisesti, se madaltaa vanhempien kynnystä osallistua ryhmään. Ohjaajat ovat myös parhaita arvioimaan sen, onko vanhempi ryhmäkuntoinen. Sosiaalityöntekijöiden oman kokemuksen tai mielipiteen ei saisi antaa vaikuttaa asiaan.

Ryhmien säännöllinen pitäminen koettiin myös tärkeäksi. Kun tiedossa on, että ryhmä alkaa aina esimerkiksi tammikuussa, se helpottaa tiedottamista eikä sosiaalityöntekijöiden tarvitse aina erikseen selvittää milloin seuraava ryhmä alkaa.

Ryhmän tapaamisten sisältö ja aiheet koettiin hyvänä. Niitä pystyy muokkaamaan sen mukaan, mitä kukin ryhmä tarvitsee.

Vanhemmilta tullutta palautetta ryhmään osallistumisesta ja ryhmän vaikuttavuudesta tulisi saada enemmän esimiesten ja sosiaalityöntekijöiden tietoon. Tätä kautta sosiaalityöntekijät ymmärtäisivät paremmin vertaistuen tärkeyden ja ohjaisivat vanhempia ryhmään yhtenä tuen muotona huostaanotettujen lasten vanhemmille. Organisaatiolta ja esimiehiltä saatu tuki ja kiinnostus on toiminnan jatkumisen ja onnistumisen kannalta merkittävää.

Neljä kyselyyn vastanneista ohjaajista koki ryhmätoiminnan laajentamisen isovanhemmille, sisaruksille tai muille läheisille tärkeäksi. Erityisen tärkeäksi se koettiin kotiin jäävien sisarusten kohdalla. Koska huostaanotto on kriisi koko perheelle, tulisi kaikki perheenjäsenet huomioida tuen saamisessa. Sisaruksilla voi olla huostaanottoon liittyen monenlaisia pelkoja ja vääriä uskomuksia. Lapset usein myös suojelevat vanhempiaan omilta huoliltaan ja suruiltaan. Jos lapselle ei kerrota kunnolla sisaruksen huostaanotosta, hän jää helposti epätietoisuuteen ja alkaa tehdä omia tulkintojaan tapahtuneesta. He voivat ihmetellä minne sisarus on kadonnut tai jopa luulla kuolleen. Sisaruksen huostaanotto voi herättää lapsessa myös pelon omasta huostaanotosta. Tämän vuoksi lapselle on hyvä kertoa tapahtuneesta ikätason mukaisesti. Ryhmään osallistuneilta vanhemmilta on tullut palautetta ja toivetta siitä, että myös sisarukset saisivat ryhmämuotoista tukea oman sisaruksen huostaanoton käsittelyyn.

Ryhmään osallistuneet vanhemmat ovat toivoneet ryhmiä myös muille läheisilleen, kuten isovanhemmille, ymmärryksen lisäämiseksi. Tämä voisi tapahtua järjestämällä tilaisuuksia, joissa osallistujat voisivat kysyä ja saada tietoa huostaanottoon liittyen. Huostaanotto koskettaa kaikkia läheisiä ja on monilla saattanut olla huostaanottoon liittyviä vääriä oletuksia ja ennakkoluuloja. Lisäämällä tietoa, näitä ennakkoluuloja voidaan poistaa. Yksi tällainen läheisille tarkoitettu tuen muoto on voikukkia-kahvila, joka on avoin kohtaamispaikka sijoitettujen lasten läheisille. Kahvilassa on paikalla lapsensa sijoituksen läpikäynyt vanhempi kertomassa kokemuksiaan. Kahvilaan voi tulla vain kuuntelemaan eikä sinun tarvitse kertoa omakohtaisia kokemuksia lapsen

sijoitukseen liittyen. Kahvilaan voi ottaa mukaan oman läheisen, ystävän tai tukihenkilön. Voikukkia-kahvilassa jaetaan tietoa myös voikukkia-vertaisryhmistä ja muusta tuesta. Satakunnan alueella Voikukkia-kahvilaa ole vielä järjestetty.

9 RYHMÄÄN OSALLISTUMISEN VAIKUTUS VANHEMPIEN ELÄMÄÄN

Ohjaajat kokivat, että yhtenä tärkeimpänä muutoksena vanhempien elämässä oli se, että he hyväksyivät sijoituksen paremmin ja antoivat lapselle luvan kiinnittyä sijoituspaikkaan. Tämä näkyi myös sijoituspaikkojen kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Saamansa vertaistuen kautta vanhemmat ovat sanoneet ymmärtävänsä itseään sekä omia reaktioitaan paremmin. Hyvin erilaiset tarinat ovat tuoneet rikkautta ryhmän toisille jäsenille. Vertaistuen saamisen ja ymmärtämisen koettiin tuovan yhteenkuuluvuutta ja tietoisuutta siitä, etteivät he ole yksin näiden asioiden kanssa. Vanhemmat ovat saaneet luottamusta siihen, että kaikesta selvitään.

Vanhemmat ovat ryhmään osallistumisen myötä alkaneet enemmän ajatella omaa jakamistaan ja ymmärtäneet että heillä on lupa ajatella myös itseään. Ohjaajien mukaan, tämä näkyi vanhemmissa siten, että he alkoivat aktiivisemmin hakea ja ottaa apua vastaan ja laittaa elämäänsä järjestykseen. Vanhemmat ovat saaneet toisten tarinoista motivaatiota muuttaa omaa elämäänsä parempaan suuntaan.

Syyllisyys ja häpeä nousevat ryhmän alussa usein esille vanhempien puheissa. Ryhmän edetessä keskustelu aiheesta vähenee ja monet vanhemmat ovat kertoneet oman syyllisyyden- sekä epätoivon taakkansa vähentyneen ryhmään osallistumisen myötä.

10 OHJAAJIEN MIELEEN JÄÄNYT PALAUTE VANHEMMILTA

Yhden ohjaajan parhaiten mieleen jäänyt palaute on vanhemmalta, jonka lapsen huostaanotosta oli kulunut jo useita vuosia. Vanhempi koki, että sai ryhmässä puhua omasta olostaan ensimmäistä kertaa koskaan. Tämä palaute osoitti sen, ettei ole merkitystä miten pitkä aika huostaanotosta on kulunut, jos kokee kaipaavansa edelleen tukea ja erityisesti vertaistukea.

Eräs vanhempi voimaantui tekemään positiivisia muutoksia omassa elämässään. Tämä näkyi niin ulkoisena - kuin sisäisenäkin muutoksena. Vanhempi alkoi ryhmän myötä panostaa omaan hyvinvointiinsa. Vanhempi oli todennut, että ennen ryhmää hän oli vain surrut lasten huostaanottoa ja sitä, ettei hänellä ole mitään elämässä. Kuunneltuaan toisten tarinoita, hän oli saanut motivaatiota muutokseen.

Vanhempi oli kokenut aina kaikki huostaanottoon liittyvät palaverit ja viranomaista-paamiset erittäin raskaina. Vanhempi koki, ettei oman kriisinsä takia kyennyt vastaanottamaan palaverissa tullutta tietoa eikä hän jälkikäteen muistanut, mitä palaverissa oli puhuttu tai sovittu. Ryhmästä hän oli saanut ehdotuksen ja kannustusta tukihenkilön ottamisesta mukaan palaveriin. Samassa ryhmässä ollut toinen vanhempi lupautui lähtemään mukaan palaveriin tueksi ja helpottamaan palaverien aiheuttamaa ahdistusta. Vanhemman mukaan tämän jälkeen hänen oli paljon helpompi osallistua palaveriin ja ottaa esille hänen mielestään tärkeitä asioita.

Vanhemman ja sijaishuoltopaikan välillä oli ollut haastavia tilanteita yhteydenpitoon liittyen. Vanhempi koki, ettei häntä aina kohdeltu oikeudenmukaisesti. Hänellä ei kuitenkaan ollut uskallusta ottaa asiaa esille sijaishuoltopaikan kanssa. Ryhmässä oli teemana ollut vanhemman ja lapsen välinen yhteydenpito. Kuultuaan muiden vanhempien kokemuksia ja rohkaisuja, hän oli yhteydessä lapsensa sosiaalityöntekijään ja asia saatiin käsiteltyä sijaishuoltopaikan kanssa. Vanhempi kertoi myöhemmin, että ilman ryhmästä saamaansa tukea, hän ei olisi hakenut asiaan muutosta.

11 LOPPUPOHDINTA

Vertaistukea voi lyhyesti kuvata olevan samanlaisessa elämäntilanteessa olevien keskinäiseksi kokemusten vaihdoksi. Se perustuu kokemukselliseen asiantuntijuuteen. Se voi olla ensimmäinen ja ainoa kerta, kun ihminen saa omien vaikeuksiensa keskellä sen kokemuksen ja tunteen, että joku ymmärtää häntä. Vertaisuus voi auttaa löytämään valoa ja uskoa tulevaisuuteen silloinkin, kun itse kuvittelee niiden täysin kadonneen.

Vertaistuen arvoja ovat toisen ihmisen kunnioitus, tasa-arvoisuus sekä usko ihmisen omiin voimavaroihin, jotka voidaan saada käyttöön vertaistukitoiminnan avulla. Kun vertaistukeen yhdistetään ammatillinen työ ja osaaminen, päästään tuen tarvitsijan kannalta hyviin tuloksiin. Tällöin ammatillisen työn tukena on vertaisen tuki ja onnistuneessa yhteistyössä asiakas saa sekä vertaistuen että ammattiavun. Vertaistuesta saatu hyöty toimii myös toisinpäin. Haastatteleman ryhmänohjaajat kokivat saaneensa omaan ammatillisuuteensa paljon syvällistä ymmärrystä vanhempien kokemusten kautta.

Yksi tällä tavalla toimiva vertaisryhmämalli on VOIKUKKIA-toiminta, joka on Suomen Kasper-Kasvatus -ja perheneuvonta ry:n valtakunnallista toimintaa. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät on tarkoitettu vanhemmille, joiden lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Ryhmään voi osallistua, vaikka lapsen sijoituksesta olisi jo pidempikin aika. Ryhmään osallistumisen kannalta ei ole merkitystä, onko lapsi huostaanotettu tai avohuollon tukitoimena sijoitettu kodin ulkopuolelle.

Työskennellessäni lastenkodissa, minua alkoi kiinnostaa minkälaista tukea vanhemmat saavat, kun heidän lapsensa on huostaanotettu. Opinnäytetyöni aiheen valitsin tästä syystä. Aihe on ollut mielenkiintoinen ja puhutteleva. Koen, että oma ymmärrykseni huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia ja tuntemuksia kohtaan on lisääntynyt.

Lastensuojelutyössä lapsi on aina keskiössä ja se ohjaa työskentelyä myös lapsen sijoituksen aikana. Monet vanhemmat kokevat jäävänsä yksin lapsen sijoituksen jälkeen. Myös vanhempien kokema häpeä, syyllisyys ja voimavarojen vähyys voivat es-

tää heitä itseään hakemasta aktiivisesti apua. Tämän takia vanhempien kanssa työskentelevien viranomaisten tulisi ottaa aktiivisempi rooli ja kertoa tarjolla olevista palveluista.

Kyselyyni vastanneet ohjaajat kokivat, että ryhmäläisten saaminen on kaikkien näiden vuosienkin jälkeen edelleen haastavaa. Mahdollisuutta osallistua vertaisryhmään pitäisi mielestäni tarjota jokaiselle vanhemmalle, jonka lapsi on sijoitettu. Voi olla, että vanhempi kieltäytyy osallistumisesta heti huostaanoton jälkeen, ja sen vuoksi mahdollisuutta ryhmään osallistumisesta pitäisi tarjota myöhemmin uudelleen. Pohdin myös sitä, pitäisikö esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa olla enemmän tietoa vanhemmille suunnatusta VOIKUKKIA-toiminnasta. Tällöin myös sieltä käsin voitaisiin ohjata vanhempia hakeutumaan ryhmiin.

Lastensuojelulain mukaan huostaanotetun lapsen vanhemmalle on laadittava asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi ja siinä tulee määritellä keinot miten vanhempia ja perhettä tuetaan. Tavoitteena on aina edistää perheen jälleenyhdistämistä. VOIKUKKIA-vertaisryhmätoiminnasta vanhemmat ovat saaneet apua ja yhteistyö niin sosiaalityöntekijän kuin sijaishuoltoapaikankin kanssa on voinut parantua. Mielestäni tämä on yksi tärkeimmistä hyödyistä, mitä vertaisryhmätoiminta voi parhaimmillaan antaa. Kun vanhempien ja sijaishuoltopaikan välinen yhteistyö on toimivaa, lapsi/nuori voi paremmin ja hänellä on lupa kiinnittyä sijaishuoltopaikkaan.

VOIKUKKIA-vertaisryhmät tarvitsevat toimiakseen esimiesten tuen ja ymmärryksen sille, että vanhempien tukeminen on tärkeää ja kannattavaa. Toivottavasti tämä aihe koetaan tärkeänä myös nyt hyvinvointialueille siirryttäessä. Kyselyyn vastanneiden ohjaajien toiveena oli, että VOIKUKKIA-ryhmien toimintaa tulisi laajentaa ja aktivoittaa Satakunnassa.

LÄHTEET

Helavirta S, Laakso R & Pösö T. (2014). Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. Tieteellinen artikkeli. Janus vol.22, Nro 3

Kankkunen P. & Vehviläinen-Julkunen K. (2015). Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Karjalainen, A-L. (2004) Kokemuksesta kirjoittaminen ja kirjoittamisen kokemus. Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen sosionomikoulutuksessa ja narratiivinen menetelmä sosiaalialanyössä. Diakonia ammattikorkeakoulu.

Kataja J., Jaakkola T. ja Liukkonen J. (2011) Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kivinen S. (2009) Ryhmän perustaminen huostaanotettujen lasten vanhemmille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kivinen S., Hägglund H. ja Söderholm P. (2012) Voikukkia-vertaistukiryhmät opas sijoitettujen lasten vanhempien vertaistukiryhmien perustamiseen ja ohjaamiseen. Helsinki: Painotalo Repe Oy.

Kujala V., (2003) Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet: sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

Kujala V., Heinonen M. ja Koivunen M. (2019). Voikukkia vertaistukiryhmät ohjaajan opas. Punamusta Oy. Joensuu.

Malinen T. (2008) Luova tila- ratkaisukeskeisestä ja narratiivisesta työtavasta. Helsinki: Lti Oy.

Mönkkönen K. (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena: vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Pitkänen M. (2011). Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen huostaanotossa. Helsinki: Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja.

Pösö T. (2016). Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos R & Heino T. & Pösö T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Räty T. (2015). Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.

Saastamoinen K. (2010). Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Sayed T. (2015) Ratkaisukeskeinen ja voimavarakeskeinen ohjaus. Teoksessa Näkki, P. & Sayed T. (toim.) 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita.

Sinkkonen J. (2012). Lapsen puolesta. Helsinki: Wsoy.

Taskinen S. (2010) Lastensuojelulain soveltaminen., Helsinki: Sanoma Pro Oy

Terveys ja hyvinvointilaitos. (18.9.2023) Huostaanotto

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

Terveys ja hyvinvointilaitos (1.9.2023) Tilastoraportti

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146783/Tr_42_23_Henkil%C3%B6st%C3%B6mitoitus_huhtikuu2023.pdf?sequence=1

Ammattinimike

Milloin olet kouluttautunut VOIKUKKIA ohjaajaksi?

Kuinka monta ryhmää olet vetänyt?

1. Miten ryhmät kootaan ja mitä se vaatii ohjaajilta?
2. Onko ryhmän perustamisessa ollut haasteita ja onko ryhmään sitouduttu?
3. Mitä ryhmän ohjaajana toimiminen on tuonut omaan ammatillisuuteesi?
4. Minkälaista palautetta olette saaneet
 - a) ryhmään osallistuneilta vanhemmilta?
 - b) yhteistyökumppaneilta esim. lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä?
5. Miten haluaisit kehittää ryhmätoimintaa?
6. Pitäisikö sinun mielestäsi VOIKUKKIA ryhmätoimintaa laajentaa iso-vanhemmille/sisaruksille tai muille läheisille? Ovatko ryhmään osallistuneet vanhemmat tuoneet esille tuen tarvetta myös muille perheenjäsenille ja sukulaisille
7. Miten ryhmään osallistuminen on vaikuttanut vanhempien elämään huostaanottoon liittyen ja onko tuonut muutosta?
8. Onko joku erityinen palaute jäänyt mieleesi?
9. Mitä muuta haluaisit sanoa?